

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

MALİ PİYASALARIN İŞLEME MEKANİZMASI

SİGORTACILIK

Ömer KARA *

ÖZET

Türk Sigortacılık Sektörü 2000 ile 2008 yılları arasında yılda ortalama %37 büyüyerek 2008 yılı 3. çeyrek itibariyle 24,7 milyar YTL'lik bir büyüklüğe ulaşmıştır. Aynı dönemde prim üretiminde de yıllık ortalama %34 büyüme sağlanarak 2008 yılı 3. çeyrek itibariyle 8,9 milyar YTL'lik prim üretimi gerçekleştirilmiştir. Dünyada ise sigorta sektörünün büyümesi son 10 yıl içerisinde %3,8 olarak gerçekleşmiş olup 2007 yılı itibariyle yaklaşık 4 trilyon dolar prim üretilmiştir.

Türkiye'deki sigorta şirketleri fonlarını %96 oranında kamu iç borçlanma senetlerinde değerlendirirken; Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sigorta şirketleri %59 oranında bonolarda (özel ve kamu), %16 oranında ise hisse senetlerinde değerlendirmektedir.

* Öğrenci No: 2507070014, omer.kara@denizbank.com

GİRİŞ

Ekonomi yazılarında ve sohbetlerinde “sistem” olarak tabir edilerek hakkında büyük bir gizemle bahsedilen mekanizma asıl itibariyle mali düzenden başka birşey değildir. Ülkeler mali piyasaları ile bu piyasaların oyuncuları arasındaki ilişkileri düzenler ve böylelikle sistem denilen o sihirli algoritmayı kurmuş olurlar. Sistemdeki kurgu aslında çok basittir; fon fazlası olan oyunculardaki fazla fonlar mali piyasalar aracılığıyla fon ihtiyacı olanlara plase edilir. Sigorta şirketleri bu oyuncular arasında yer almakta olup sistem içinde önemli bir yere sahiptir.

İlk bölümde sigortacılığın tanımı yapılmış, teorik yaklaşım ile sigorta kavramı açıklanmıştır. İkinci bölümde sigortacılığın dünyadaki ve Türkiye’deki tarihi gelişimi anlatılmıştır. Son bölümde ise sigortacılığın mali piyasalardaki konumu açıklanmış, dünya ve Türkiye’deki uygulamalarına değinilmiştir.

SİGORTANIN TANIMI

İnsanların tüm varlık ve girişimleri risk (riziko) adı verilen belirsizliklerin tehdidi altındadır. Sigorta, bir tehlikenin gerçekleşerek zarar oluşturma riskini dağıtan ve bu zararı ekonomik açıdan önemsiz bir duruma getiren bir mekanizmadır. Sisteme dahil olanların belirli bir miktar para ödemesi yoluyla toplanan fonların, tehlikenin gerçekleşmesi sonucu fiilen zarara uğrayanların zararını karşılamada kullanıldığı, bir risk transfer sistemidir. Bu sistem sayesinde kişiler, karşı karşıya bulundukları tehlikelerin neden olabileceği ve tek başlarına karşılayamayacakları zararlarını, nisbeten küçük miktarlarda ödemiş oldukları primler yoluyla aralarında paylaşmaktadırlar.

Bu sistem, “sigortacı” (sigorta şirketi), “sigortalı” ve “sigorta sözleşmesi”den oluşmaktadır. Bir sigorta sözleşmesinde; bir tarafta sigorta teminatı veren, ilgili kanun ve mevzuata göre sigortacılık faaliyetinde bulunmaya yasal olarak yetkili bulunan “sigorta şirketi”, diğer tarafta da tehlikeyle karşı karşıya olan “sigortalı” bulunmaktadır. Sigortalı; sigorta şirketinin bir tarafı olarak, teminat kapsamındaki tehlikelerden herhangi birinin gerçekleşmesi durumunda, meydana gelen hasarın tazmini talebinde bulunmaya yasal yetkili olan kişidir. Diğer taraftan da sigortacının sigortalıyı koruma yükümlülüğüne karşılık, sigortalının da sözleşme ile saptanan prim adı altındaki bir meblağı ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır.

Sigorta, öngörülemeyen ve maddi zarar doğuracak olaylara (yani risklere) karşı yaptırılmakta olup böylelikle geleceğin maddi açıdan belirli hale gelmesini sağlamaktadır. Sigorta, kişi ve kurumlara güven sağlarken geleceğin planlanmasını mümkün kılarak girişimciliği teşvik etmektedir.

Ne zaman olacağı önceden bilinen olaylara karşı sigorta yaptırılmamaktadır. Kumar, hisse senedi alım-satımı gibi spekülasyon riskleri ve kanuna aykırı olarak yapılan işler sigortalanamamaktadır. Keza, kanunlardan kaynaklanan cezalara karşı da sigorta yaptırılmamaktadır.

Sigorta edilmiş bir riskin gördüğü zarara hasar denilmektedir. Bir hasar gerçekleştiğinde, sigortalı, sigorta şirketine ihbarda bulunmaktadır. Sigorta şirketi, hasarı kendisinden bağımsız bir eksperin incelemesini sağlayarak sigorta eksperinin hazırladığı rapora paralel olarak sigorta teminatı içindeki zararı sigortalıya ödemektedir. Hasarın üçüncü bir şahsın kusuru sonucu olduğu ve sigortalının o şahıstan tazminat talep etme hakkının olduğu durumlarda, halefiyet denilen hukuki ilke uyarınca bu haklar ödediği hasar oranında sigorta şirketine geçmektedir. Sigorta şirketinin bu hakkını kullanarak kusurlu taraftan tazminat talep etmesine rücu denilmektedir. Örneğin, A ve B araçlarının karıştığı ve B aracının kusurlu olduğu bir kazada, A'nın sigortacısı A'ya tazminat ödedikten sonra ödediği tazminatı B'den talep edebilmektedir.

Deprem gibi büyük felaketler sonucu ödenen hasarların sigorta şirketlerinin mali güçlerini aşan tutarlara ulaşması nedeniyle, sigortacılar da kendi üstlendikleri riskleri sigortalamaktadırlar. Bu yeniden sigortalama işlemine reasürans, reasürans konusunda çalışan şirketlere de reasürör denilmektedir.

Reasürörler, verdikleri teminat karşılığında sigorta şirketlerinden prim almaktadırlar. Sigorta mekanizması genelde yurtiçini kapsarken reasürans mekanizması uluslararası bir işlemdir. Bir sigorta şirketi, risklerini pek çok reasüröre devredebilmektedir. Böylece, büyük boyutlardaki riskler bile dünya çapında pek çok şirkete dağıtılarak ödenebilir hale getirilmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir felaket, tüm sigorta piyasasını etkilemektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde meydana gelen 11 Eylül saldırıları sonucunda, sigorta primleri tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de artmıştır.

Sigorta ürünleri genel olarak hayat ve hayat dışı olmak üzere ikiye ayrılırken sigorta şirketleri de aynı şekilde sınıflandırılmaktadır.

Teorik Yaklaşım

Bu bölümde sigortacılık olgusu teorik bir yaklaşımla açıklanmaya çalışılmıştır. Kurulan modelde; belirli bir başlangıç varlığı (W_0) olan sigortalı, öngörülemeyen bir ihtimalle (p) gerçekleşebilecek tehlike sonucunda oluşacak zarar (L) karşısında kendisini belirli bir tutara (X) kadar sigorta şirketi ile aralarında belirleyecekleri bir prim ($\Pi \cdot X$) karşılığında sigortalamaktadır.

W_0 : Başlangıçtaki varlık

p : Riskin gerçekleşme olasılığı

L : Risk gerçekleştiğinde oluşan zarar

X : Sigorta tutarı

$\Pi \cdot X$: Sigorta primi

Risk gerçekleşmediğinde ($1 - p$ olasılıkla) sigortalının varlığı, başlangıçtaki varlığından ödediği prim kadar eksik olacaktır.

$$W_1 = W_0 - \Pi \cdot X$$

Risk gerçekleştiğinde ise (p olasılıkla) sigortalının varlığı, başlangıçtaki varlığı ile sigortadan aldığı tazminat toplamından ödediği prim ve oluşan hasar kadar eksik olacaktır.

$$W_2 = W_0 - \Pi \cdot X - L + X$$

Yukarıda belirlenen doneler ışığında sigortalının beklenen fayda fonksiyonu aşağıdaki gibi olacaktır.

$$EU = (1 - p) \cdot U(W_1) + p \cdot U(W_2)$$

$$EU = (1 - p) \cdot U(W_0 - \Pi \cdot X) + p \cdot U(W_0 - \Pi \cdot X - L + X)$$

$$EU = (1 - p) \cdot U(W_0 - \Pi \cdot X) + p \cdot U[W_0 - L + X \cdot (1 - \Pi)]$$

Sigortalının fayda fonksiyonunun von-Neumann Morgenstern Fayda Fonksiyonu [$U(W) = \sqrt{W}$] olduğu varsayımı altında sigortalının elde edeceği faydayı maksimize etmeyi amaçlayacağını söyleyebiliriz.

$$\max_X EU = (1 - p) \cdot U(W_0 - \Pi \cdot X) + p \cdot U[W_0 - L + X \cdot (1 - \Pi)]$$

$$-(1 - p) \cdot U'(W_0 - \Pi \cdot X^*) \cdot \Pi + p \cdot U'[W_0 - L + X^* \cdot (1 - \Pi)] \cdot (1 - \Pi) = 0$$

$$\frac{p}{(1-p)} \cdot \frac{U'[W_0 - L + X^* \cdot (1 - \Pi)]}{U'(W_0 - \Pi \cdot X^*)} = \frac{\Pi}{(1 - \Pi)}$$

Tam rekabetin olduğu teorik bir piyasada şirketlerin kar marjlarının sıfır olduğu varsayılmaktadır. Sigorta sektörünün de böyle olduğu varsayımından hareketle şirketlerin gelirlerinin (toplam primlerin) giderlerine (toplam tazminatlara) eşit olacağını söyleyebiliriz.

$$\Sigma(\Pi.X) = \Sigma(p.X) \rightarrow \Pi.X = p.X \rightarrow \boxed{\Pi = p}$$

Bu varsayım ışığında sigortalının maksimum fayda fonksiyonu çözüldüğünde aşğıdaki sonuç elde edilmektedir:

$$U'(W_0 - \Pi.X^*) = U'[W_0 - L + X^*. (1 - \Pi)]$$

$$W_0 - \Pi.X^* = W_0 - L + X^*. (1 - \Pi)$$

$$\boxed{X^* = L}$$

Bu sonuç sigortalının hasarının tam olarak karşılandığı anlamına gelmektedir. Sonuç olarak tam rekabetçi bir sigorta sektöründe şirketler sıfır kar marjı ile çalışırken sigortalılar da %100 sigortalanmışlardır. Ancak gerçek hayatta sigorta şirketlerinin topladıkları primlerin ödedikleri hasarlardan fazla olması dolayısı ile sigorta şirketlerinin kâr etmesi amaçlanmaktadır:

$$\Sigma(\Pi.X) > \Sigma(p.X) \rightarrow \Pi.X > p.X \rightarrow \boxed{\Pi > p}$$

Böyle bir durumda denklem çözüldüğünde aşğıdaki sonuç elde edilmektedir:

$$U'(W_0 - \Pi.X^*) < U'[W_0 - L + X^*. (1 - \Pi)]$$

$$W_0 - \Pi.X^* > W_0 - L + X^*. (1 - \Pi)$$

$$\boxed{L > X^*}$$

Bu sonuç sigortalının hasarının tam olarak karşılanmadığı yani muafiyet uygulanarak hasarın bir kısmının sigortalı tarafından karşılanması anlamına gelmektedir. Sigortalının hasarın bir kısmından sorumlu olduğu öyle bir durumda sigortalı riskin gerçekleşmemesi için efor sarfedecek ve riskin gerçekleşme olasılığı da bunun bir sonucu olarak düşecektir.

SİGORTACILIĞIN TARİHİ

Dünyada sigortacılığa benzer ilk uygulamalara günümüzden yaklaşık 4000 yıl önce Babiller'de rastlanmaktadır. Zamanın ticaret merkezi durumundaki Babil'de, kervan tüccarlarına borç veren sermayedarlar, kervanların soyulması veya fidye ödeme durumuyla karşılaşmaları halinde tüccarların borçlarını silmekte, buna karşılık borcu tüccarlardan geri aldıkları

zaman, taşıdıkları riskin karşılığı olarak ana borç miktarı üzerinden bir miktar para almaktaydılar. Bu olay daha sonra Kral Hammurabi tarafından yasallaştırılmıştır. Hammurabi Kanunları'nın en büyük özelliği haydutların saldırısına uğrayan kervanların zararlarının bütün diğer kervanlar arasında paylaşılmasını öngörmesiydi. Bu uygulama riski paylaşmanın kara taşımacılığındaki ilk örneğidir.

M.Ö. 600 yıllarında Hindu'lar sigorta özelliği taşıyan kredi anlaşmaları yapmaya başlamışlardır. Basit içerikli bu anlaşmalar, toplumlardaki sigorta düşüncesini geliştirerek sigortacılıkta ilk adımları ortaya koymasından önem taşımaktadır. Bu tür kredi anlaşmaları ortaçağda da gelişerek deniz ödücü ve nakliyat sigortalarının temelini oluşturmuşlardır.

Sonraları sigortaya daha yakın uygulamalar özellikle deniz ticaretinin geliştiği yerlerde görülmektedir. İlk denizci uluslardan Kartacalılar, Romalılar, Yunanlılar arasında, geminin taşıdığı yük üzerine borç verip geminin limana varamaması riskini taşıyan ve gemi salimen limana döndüğünde, hem verdiği borç miktarını, hem de taşıdığı riziko karşılığı faiz niteliğinde önemli pay alanlar bulunmaktaydı. Alınan bu faizlerin yüksekliği Kilise tarafından hoş görülmeyp, bir süre sonra da yasaklanmıştır. Bu yasak, olabilecek tehlikelere karşı önceden bir prim alma biçimine, dolayısıyla da sigorta fikrinin doğmasına yol açmıştır.

Prim esaslı sigorta uygulaması M.S. 1250'li yıllarda Venedik, Floransa ve Cenova şehirlerinde görülmüştür. Bugünkü anlamda sigortadan söz edilebilmesi için 14. yy'ı beklemek gerekmiştir. Ekonomik koşulların değişmesi ile ticaret, 14. yy'dan başlayarak çok önemli gelişmeler göstermiştir. O devirde en gelişmiş deniz ticaretine sahip İtalya'da sigortaya gereksinim duyulmuş ve deniz sigortası kavramı da ilk defa burada ortaya çıkmıştır. İlk sigorta poliçesi olarak kabul edilen mukavele 23 Ekim 1347 tarihini taşımakta olup İtalya'nın Cenova Limanı'ndan Mayorka'ya "Santa Clara" adlı geminin yükünü temin etmek amacıyla düzenlenmiştir. İlk sigorta şirketi de 1424 yılında, yine Cenova şehrinde kurulmuştur. Sigorta konusunda ilk kanuni mevzuat ise 1435 yılında yayınlanan Barselona Fermanı'dır. İtalya'daki başlangıçtan sonra, deniz sigortalarının özellikle 18. yy'da İngiltere'de geliştiği görülmektedir.

Denizde başlayıp gelişen sigortacılık, daha sonraları hayat sigortası fikrinin doğmasına neden olmuştur. Gemi ve yükünün sigorta edilebilmesi, kaptan, yolcular ve tayfaların da sigorta edilebilmesi fikrini getirmiştir. 17. yy'da bir İtalyan bankeri olan Tonti'nin getirdiği "Tontines" denilen sistemde, belirli kişiler biraraya gelerek, belirlenen bir süre için ortaya belirli bir para

koymakta, süre sonunda hayatta kalanlar parayı aralarında paylaşmışlardır. İnsanların çoğu, kendilerinin başkalarından daha çok yaşayacaklarına inandıklarından epey rağbet gören bu sistemde ölenlerin maddi kayba uğradıkları düşünülmüş, öngörülen süreden önce ölenler için de, ölüm rizikosu karşılığı prim ödenmesi öngörülmüştür. Ve hayat sigortası böylelikle uygulanmaya başlamıştır.

17. yy'ın ikinci yarısı, sigortacılığın gelişmesine yol açan iki önemli olaya sahne olmuştur. Bunlardan ilki sigortacılıkta istatistik metod ve tekniğinin uygulanmaya başlaması (İhtimal Hesapları), ikincisi ise 2 Eylül 1666 tarihinde Londra'da meydana gelen ve dört gün sürerek 13.000 evle 100 kilisenin kül olmasına yol açan büyük yangındır. Kara sigortalarının doğmasına neden olan bu olay, halk üzerinde büyük etki yaratıp böyle felaketlerin sonuçlarına karşı önlem alınması fikrini doğurmuştur. Gelişen bu fikirden hareketle 1667 yılında "Fire Office" (Yangın Bürosu) kurulmasından sonra 1684 yılında buna rakip bir ortaklık şeklinde ortaya çıkan ilk yangın sigorta şirketi "Friendly Society" faaliyete geçmiştir. 1688 yılında İngiltere'de Lloyd's'un temellerinin atılmasıyla sigortacılıkta yeni bir dönem başlamıştır. Londra'da bulunan ve Edward Lloyd adında bir kişinin işlettiği kahvehane; gemi sahipleri, iş adamları, ve tüccarların deniz ticaretine ilişkin bilgi alışverişinde bulundukları bir mekan olmuştur. Burada sefere çıkan bir gemi veya geminin yükü üzerine teminat veren kişiler, "Underwriter" sıfatıyla belgeler düzenleyerek faaliyette bulunmaya başlamışlar ve yine bu kişiler Edward Lloyd'un ölümünden sonra, kendi aralarında Lloyd's adında bir topluluk kurmuşlardır. Lloyd's 1871 yılında İngiltere Parlamentosu'nun çıkardığı bir kanunla birlik haline getirilmiştir. Lloyd's ilk yıllarında sadece deniz sigortaları sahasında faaliyet gösterirken sonraları kara sigortaları sahasına da geçmiş olup günümüzde her türlü sigortanın yapılabildiği bir kuruluş haline gelmiştir. Lloyd's, dünyada başka benzeri olmayan, tamamen kendine mahsus bir sigorta kuruluşudur. Lloyd's bir sigorta şirketi olmayıp, sigorta teminatı veren şahısların oluşturduğu bir topluluk, bir birlik ve aynı zamanda dünya gemicilik istihbaratı konusunda bir merkezdir. Lloyd's'un en belirgin özelliği Lloyd's üyelerinin bütün varlıklarıyla sorumluluk taşımaları ve hiç bir zaman sigortalı ile doğrudan temas etmemeleri, ilişkinin "broker" denilen aracı kişi veya firmalarla temin edilmesidir. Broker'lar Lloyd's ile çalışabilmek için buraya kaydolmakta ve müşterinin gerek sigorta gerekse tazminat alma işlerini takip etmektedirler.

Modern sigortacılığın doğuşuna deniz, kara sigortacılığına yangın, kaza sigortacılığına tren kazaları ile ilişkin bireysel kazalar öncülük ederken,

sanayinin gelişmesiyle yaşanan büyük teknik hasarlar, mühendislik sigortalarının gelişimine yol açmıştır.

20. yüzyılın başlarında sigorta şirketleri her türlü sigorta ihtiyacına cevap verebilecek şekilde örgütlenmelerini tamamlamış kuruluşlar olarak etkin hizmet verebilecek düzeye ulaşmışlardır.

Türkiye’de Sigortacılığın Tarihi

Türkiye’de 19.yy’ın ikinci yarısından önce sigortacılıktan söz etmek pek mümkün değildir. Bazı Anadolu köylerinde bu tarihten önce gereksinim halinde yardım sağlamak, halkın uğrayacağı zararı karşılamak amacıyla sendikalar kurulduğu, esnaf kuruluşlarının ölüm ve hastalık durumlarında üyelerine yardım amacıyla örgütlendikleri bilinmekteyse de bunlar gerçek anlamda sigortacılık olmayıp, güvenlik, yardımlaşma, sosyal dayanışma düşüncesi ile oluşturulmuş kuruluşlardır. Bunlar da birkaç köye özgü kalmış olup Anadolu’ya yayılarak bir gelişme gösterememişlerdir.

Avrupa’daki sigorta konusunda kaydedilen önemli gelişmelere karşın, Osmanlı toplumunun sosyal özellikleri, dini ortamı ve mali düzeni, buradaki gelişimi engellemiştir. 19. yy’ın ikinci yarısında meydana gelen yangınlar ve bunların sonucunda uğranılan büyük hasarlar, sigorta hakkındaki olumsuz düşünceler üzerinde az da olsa etki yapmış ve sigortanın doğmasına neden olmuştur. Özellikle 1870 yazında Beyoğlu’ndaki Büyük Pera yangınında çok sayıda işyeri, ev, cami ve kilisenin yanması, bu bölgede de daha çok yabancı ve yabancılarla ilişkide olan zenginlerin oturması sigortanın gelişme sürecini hızlandırmıştır.

1872 yılında İngiliz sigorta şirketleri, açtıkları temsilciliklerle Türkiye’de ilk sigortacılık faaliyetlerini başlatmışlardır. İngilizler’den sonra Fransızlar da Türkiye’ye ilgi göstermiş ve 1878 yılında ilk Fransız şirketi faaliyetlerine başlamıştır. Bundan sonra Alman, İtalyan ve İsviçre gibi yabancı ülkelerin sigorta şirketlerinin çalışmaları ile sigortacılık genişlemeye başlamıştır. Bu şirketler poliçelerini İngilizce veya Fransızca düzenlemiş, anlaşmazlık durumunda da Türkiye’de konuya ilişkin yasal alt yapı olmaması sebebiyle dava mercii olarak Londra mahkemelerini veya ilgili şirket merkezinin bulunduğu yerel mahkemeleri göstermişlerdir.

Böylece hukuki mevzuat ve denetimden yoksun, tamamen yabancılara özgü bir çalışma alanında ilk yıllar sigorta şirketleri adlarını duyurmak, sigorta düşüncesinin yayılmasını sağlayarak portföylerini genişletmek amacıyla

vaatlerini yerine getirip, hasar ödemede dürüst davranmışlardır. Ancak zaman geçtikçe, sigortacıların istedikleri gibi çalışmaları ve Kapitülasyonlar'ın kendilerine sağladığı geniş olanakları kullanabilmeleri kısa zamanda çok fazla sigorta şirketinin çalışmasına, sigorta ahlakının bozulmasına, haksız rekabet ve ekspertiz suistimallerine yol açmıştır. Dürüst tüccarlar bundan olumsuz yönde etkilenmelerine rağmen hiçbir denetim olmayışı yüzünden sigorta şirketleri uzun süre en normal yangın hasarlarını bile ödemekten kaçınmış, sigortalıların hak ve hukukunu hiçe sayan bir biçimde davranmayı sürdürmüşlerdir.

Bu ortam içinde 1893 yılında Osmanlı Umum Sigorta Şirketi ilk yerli sigorta şirketi olarak çalışmaya başlamıştır. Bunu izleyen yıllarda sigortacılığın düzene sokulabilmesi için yabancı şirketler arasında birlikte hareket etme eğilimi belirmiştir. 12 Temmuz 1900 tarihinde 43 tanesi yabancı olmak üzere 44 sigorta şirketi biraraya gelerek sabit bir yangın tarifesi belirlemiş ve böylelikle Türkiye'deki ilk tarifeyi uygulamışlardır.

Tarife ile birlikte, yangın sigorta şirketlerinin sendikası adında bir örgütün oluşturulması ve sürekli bir denetim kurulunun bulunması kararı alınmıştır. Londra'da bulunan Fire Office Committee'nin emirleriyle çalışmalarını yürüten sendika tarafından, yangınlara zamanında yetişerek büyümesini önlemek ve yangının nedenlerini araştırmak üzere Fasman adlı bir örgüt kurulmuştur.

Sendikanın bu olumlu çalışmalarına rağmen çalışan şirketlerin tamamı sendikaya girmemiş ve haksız rekabet yapmaya, alınan kararların tersine davranmaya devam etmişlerdir. 1908 ve 1914 yıllarında kanunlarda yapılan değişikliklerle yabancı şirketler kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. 1914 yılındaki kanunla yabancı şirketler teminat göstermeye ve vergi vermeye zorunlu tutulmuşlardır. Sendikanın adı ise "Türkiye'de Çalışan Sigorta Şirketleri" olarak değiştirilmiştir. Bu yeniliklerle yabancı şirketler Türkler ile ortaklık kurma yoluna gitmişlerdir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte sigorta alanında gerek yasal, gerekse kurumlaşma açısından büyük adımlar atılmıştır. 1924 yılında Türkçe'yi kullanma zorunluluğu getiren yasa ile poliçelerin İngilizce ve Fransızca düzenlenmesine son verilmiş ve aynı yıl Sigortacılar Kulübü kurulmuştur. 1927 yılında Sigortacılığın ve Sigorta Şirketlerinin Teftiş ve Murakabesi hakkındaki kanun yürürlüğe girmiştir. Yerli ve yabancı sigorta şirketlerinin denetlenmesi ve döviz çıkışının önlenmesi amacını taşıyan bu kanunun çıkışıyla sigortacılık gelişmeye, yerli sermaye ile kurulan şirketlerin sayısı artmaya başlamıştır. Bunu izleyen iki yıl boyunca gerekli hazırlık ve incelemelerin yapılması sonucu işletme hakkının

Türkiye İş Bankası A.Ş.'ye ait olacağı bir anonim şirket kurulmasına karar verilmiştir. Böylece 1929 yılında Milli Reasürans T.A.Ş. faaliyete geçmiştir. Bu tarihten itibaren Türkiye'de reasürans tekeli başlamış ve ülkedeki yerli ve yabancı bütün sigorta şirketleri topladıkları primlerin bir kısmını Milli Reasürans'a devretmeye zorunlu tutulmuştur. Hemen hemen dünyada kurulan ilk reasürans tekeli olan Milli Reasürans önce çeşitli tepkiler gördüyse de suistimalleri önlemek, haksız rekabetin kalkmasını ve ödemelerin zamanında yapılmasını sağlamak gibi yanlarıyla Türk sigortacılığının gelişmesinde olumlu rol oynamış ve halkın sigortaya olan güvenini arttırmıştır.

Bu gelişmelerin paralelinde 1939 yılında sigorta şirketleri Ticaret Bakanlığı'na bağlanmıştır. Sigorta sektörünü ciddi bir biçimde ele alan 7397 sayılı Sigorta Murakabe Kanunu ise 1959 yılında yürürlüğe girmiştir. 1987 yılında yürürlüğe giren 3379 sayılı yasa ile 7397 sayılı yasada; yasal alandaki boşlukları doldurmak, sigorta şirketlerini mali yönden geliştirmek ve sigorta aracılarının durumunu yeniden düzenlemek amacıyla önemli ve köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kanun, sigorta ile ilgili organlar ve faaliyetlerini düzenleyen yönetmelikler çıkarılmasını öngörmüştür. Sigorta şirketleri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'na bağlanarak mali yapının bir parçası olarak kabul edilmişlerdir. 1 Mayıs 1990 tarihinden itibaren Kaza Sigortaları (zorunlu sigortalar hariç), Mühendislik Sigortaları ile Zirai Sigortalarda; 1 Ekim 1990 tarihinden itibaren de Yangın ve Nakliyat sigortalarında da Serbest Tarife Sistemi'ne geçilmiştir.

Zaman içerisinde yeni kurulan sigorta şirketlerinin sayısı artarken, sigorta taleplerinin aynı ölçüde artmaması, ayrıca prim tahsilatında yaşanan sorunlar dolayısıyla, 1993 yılından itibaren çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnameler ile 7397 sayılı Kanunda birtakım düzenlemelere gidilmesi ihtiyacı duyulmuştur. 1 Ocak 1995 tarihinden itibaren sigorta primlerinin tahsili sorununa çözüm getirilmesi amacıyla, primlerin acente cari hesapları üzerinden takibi sistemi yürürlükten kaldırılarak, polişe bazında takip sistemi uygulamaya konulmuştur.

2000 yılında, 1999 depremlerini takiben meskenler için zorunlu hale getirilmiş bulunan deprem sigortalarını yürütmek üzere tesis edilen "Doğal Afet Sigortaları Kurumu" (kısaca DASK) havuzu tesis edilerek yönetimi beş yıllık bir süre ile önce bu konuda deneyimli olan Millî Reasürans'a daha sonra Garanti Sigorta A.Ş.'ye verilmiştir. Diğer taraftan Türkiye'de 23.07.1927 tarih ve 1160 sayılı yasa ile şekillendirilmiş zorunlu reasürans devri 31.12.2001'de sona ermiştir.

28 Mart 2001 tarihinde kabul edilen “Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu” ile kurulan bireysel emeklilik sistemi 27 Ekim 2003 yılında faaliyete geçmiştir.

31.12.2007 tarihi itibarıyla, ülkemizde toplam 51 sigorta şirketi faaliyette bulunmaktadır. Bunların 35’i yerli, 17’si Türkiye’de kurulu yabancı şirketten oluşmaktadır. Şirketlerin 11’i hayat, 10’u hayat/emeklilik, 1’i emeklilik ve 28’i hayat-dışı sigorta, 1’i ise reasürans şirkettir.

MALİ SİSTEMDE SİGORTACILIĞIN YERİ

Sigorta şirketleri mali sistemin en önemli oyuncularından birisidir. Sistemden sigorta primi adı altında fon toplayarak karşılığında sağladığı sigortacılık hizmeti ile sistem üzerindeki riski azaltırken, oyuncuların etkili şekilde çalışabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca topladığı fonları yine sistem üzerinden fon ihtiyacı olan oyunculara plase ederek bu sefer de yaptığı yatırımlarla fon arz eden tarafta yer almaktadır.

Bu bölümde sigortacılık sektörünün ne kadar prim topladığı ve nasıl yatırımlar yaptığı gibi bazı istatistiksel verilere yer verilmiş, dünya ve Türkiye uygulamaları karşılaştırılmıştır.

Dünya Uygulaması

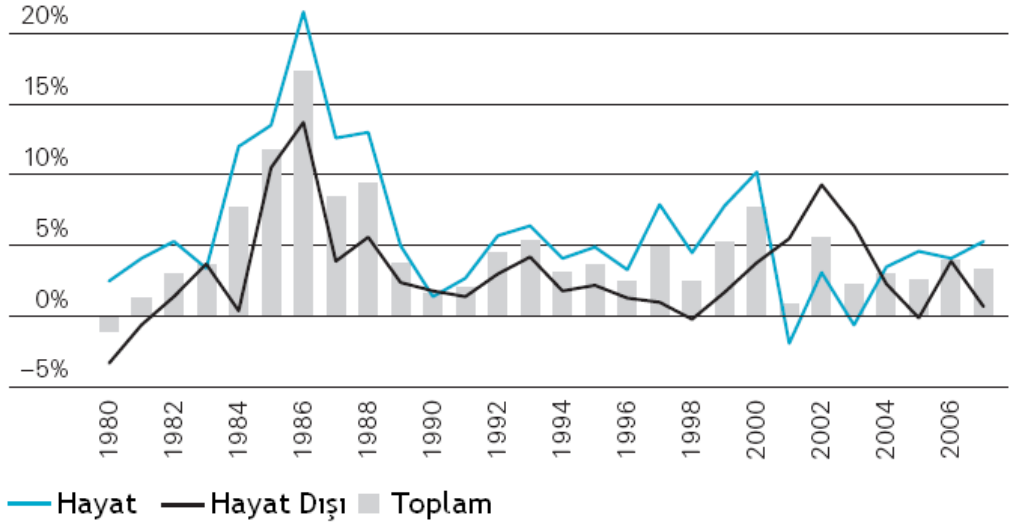
Tüm dünyada 2007 yılında üretilen toplam sigorta primi %3,3 büyüyerek 4,06 trilyon USD’ye ulaşmıştır. Hayat sigortalarında %5,4 büyüme ile 2,39 trilyon USD prim üretilirken hayat dışı sigortalarda %0,7’lik bir büyüme ile 1,67 trilyon USD’lik prim üretimi gerçekleşmiştir.

	Hayat		Hayat-Dışı		Toplam	
	%	tr USD	%	tr USD	%	tr USD
Gelişmiş Ülkeler	4,6%	2,17	-0,4%	1,47	2,5%	3,65
Gelişmekte Olan Ülkeler	13,1%	0,22	10,2%	0,20	11,8%	0,41
Dünya	5,4%	2,39	0,7%	1,67	3,3%	4,06

Tablo 1: Dünyada Sigortacılık Sektörünün Büyümesi - 2007[†], Kaynak: swissre.com

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi 2007 yılında hayat dışı sigorta primlerinde nispeten daha az artış gerçekleşmiş hatta gelişmiş ülkelerde prim üretiminde azalma yaşanmıştır. Diğer taraftan gelişmekte olan ülkelerdeki prim üretim artışı ortalamanın çok üstünde seyrederek toplamda %11,8 olarak gerçekleşmiştir.

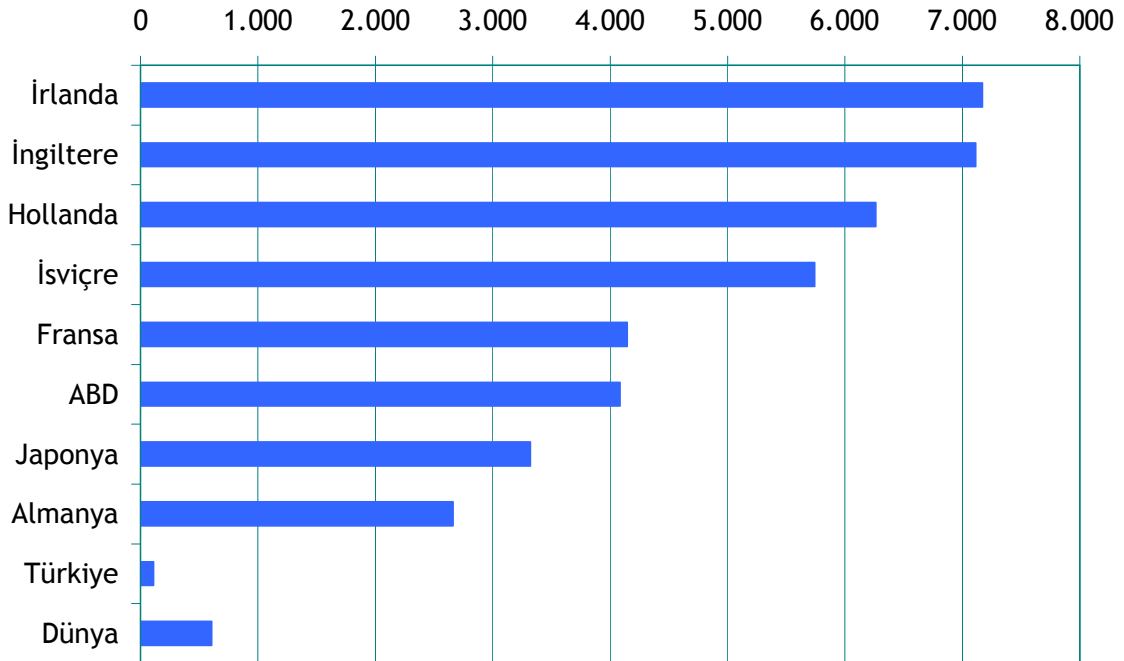
[†] Büyüme rakamları ülkelerin enflasyon oranlarına göre düzeltilmiştir.

Grafik 1: Reel Büyüme Oranları, Kaynak: swissre.com

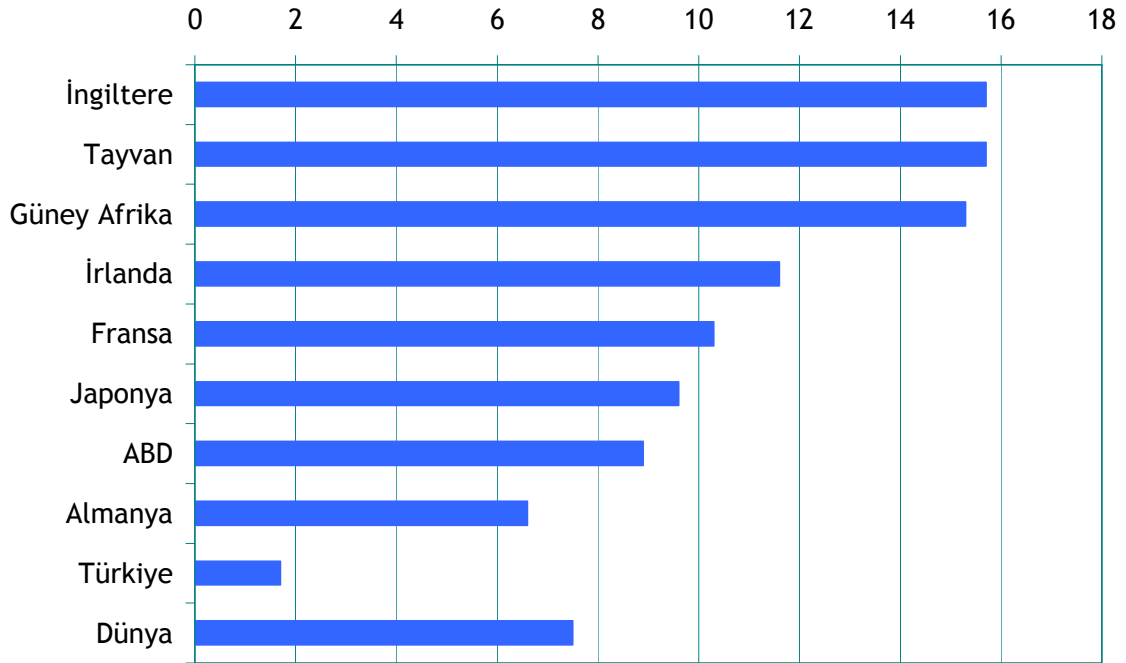
1980 ile 2007 yılları arasında hayat sigortalarındaki prim artış oranının hayat dışı sigortalara oranla daha yüksek seyrettiği görülmektedir.

Sigortacılık sektörünün önemli göstergelerinden birisi kişi başı prim üretimidir. 2007 yılında dünyada kişi başı üretilen prim ortalaması 607,7 USD'dir. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü üzere 7.171,4 USD'lik kişi başı prim üretimi ile İrlanda birinci sırada yer almaktadır.

Grafik 2: Kişi başı prim üretimi - 2007 (USD), Kaynak: swissre.com

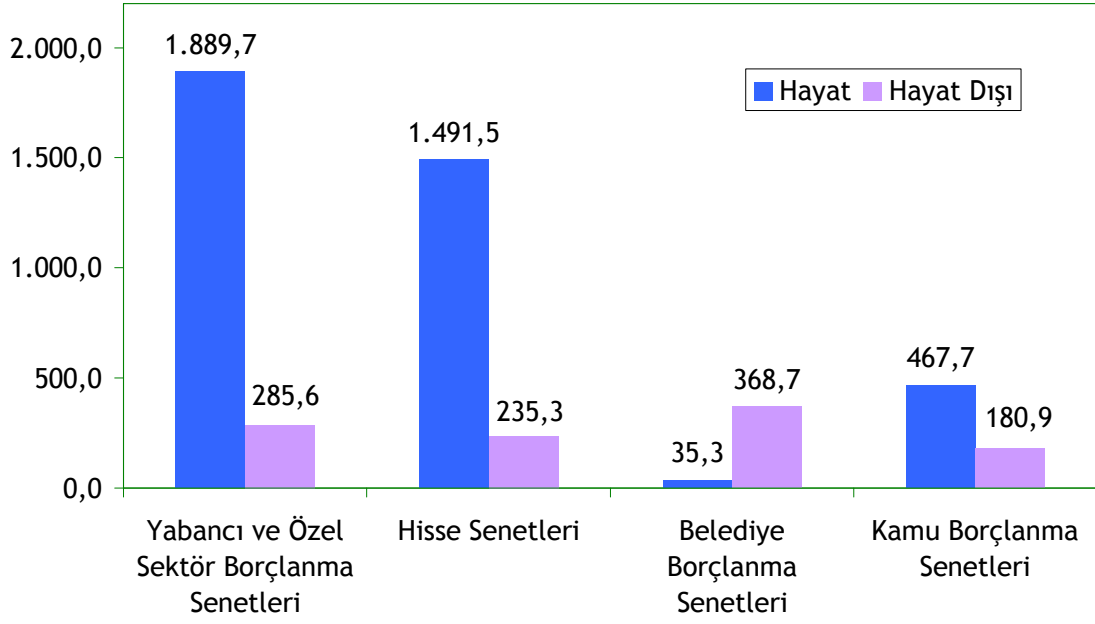
Üretilen primlerin gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYH) oranı dünya ortalamasında %7,5 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında üretilen primlerin GSYH'ya oranı en yüksek olan ülke %15,7 ile İngiltere ve Tayvan olmuştur.

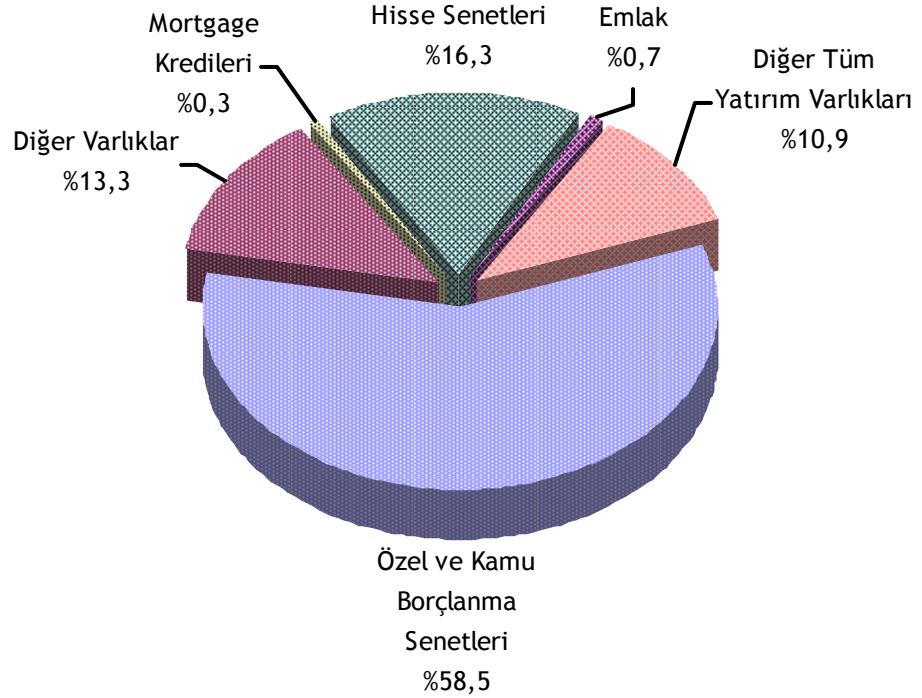
Grafik 3: Üretilen Primlerin Gayrisafi Yurtiçi Hasılaya Oranları - 2007, Kaynak: swissre.com

Sigorta sektöründeki büyüme sigorta şirketlerini mali sistemin en önemli yatırımcılarından birisi haline getirmiştir. Toplanan primler ile sağlanan fonlar finansal piyasalarda çok çeşitli yatırımlarla değerlendirilmektedir. Genel bir eğilim olarak hayat dışı sigorta sektörünün yatırımlarını hayat sigorta sektörüne göre daha likit varlıklarda değerlendirdiği söylenebilmektedir.

Örnek olarak 2006 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan sigorta şirketlerinin, varlıklarının %16'sını hisse senetlerinde, %59'unu ise bono ve tahvillerde değerlendirdiği görülmüştür. 2007 yılında ABD'de sigorta sektörünün finansal yatırımları yaklaşık 5 trilyon USD'yi bulmuş olup bunun %78'inin hayat sınıfından gerçekleştirildiği görülmüştür. Genel olarak hayat sınıfının yatırımlarının daha agresif yatırımlar olduğu, diğer taraftan hayat dışı sigortacılığın ise daha kaliteli ve garantili enstrümanlara yatırım yaptığı görülmektedir. Hayat dışı sigortacılıkta hasarların daha volatil olduğu gerçeği gözönüne alındığında giderlerdeki oynaklığın doğal bir sonucu olarak hayat dışı sigorta şirketlerinin yatırımları likit varlıklarda ağırlık kazanmıştır.

Grafik 4: ABD Sigorta Sektörünün Finansal Varlıkları - 2007, Kaynak: iii.org

Grafik 5: ABD Sigorta Sektörünün Varlıkları - 2006, Kaynak: naic.org

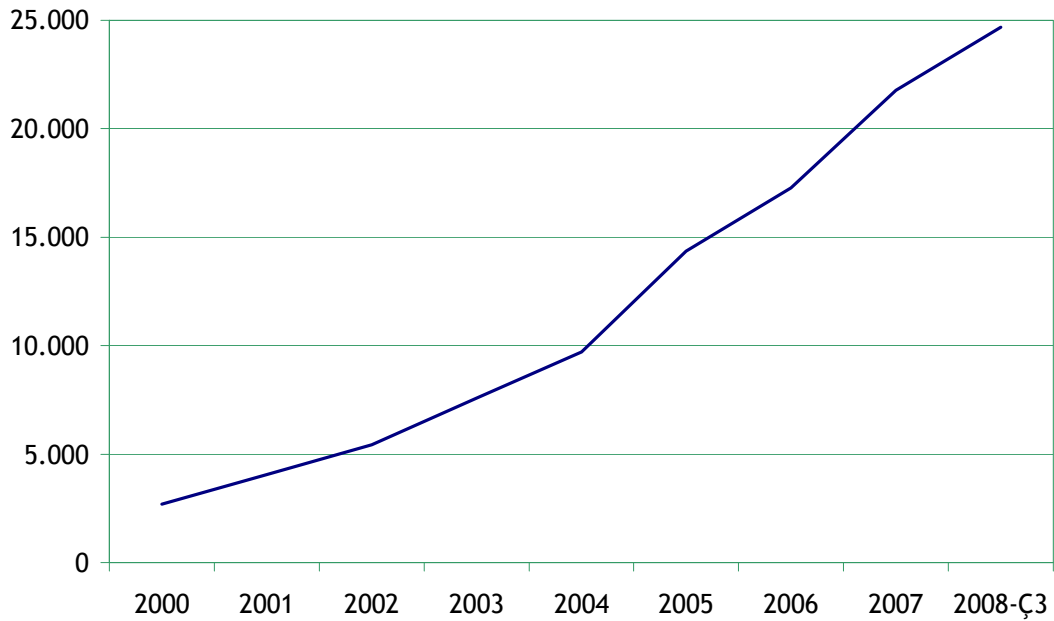
Türkiye Uygulaması

2008 yılı Haziran ayı itibariyle Türkiye’de finans sektörünün toplam varlıkları 861,8 milyar YTL’ye ulaşmıştır. Sigorta şirketlerinin aktif büyüklüğü Türkiye mali sisteminin %2,7’sini oluşturmakta olup GSYH’ya oranı %2,5 olarak gerçekleşmiştir.

(Milyar YTL)	2003	2004	2005	2006	2007	Mar.08	Haz.08	% Dağılım Haz.08	Aktif/GSYH (%) Haz.08
Bankalar	255,0	313,8	406,9	499,5	581,6	634,0	656,9	76,2	69,0
Finan. Kiralama Şirketleri	5,0	6,7	6,1	10,0	13,7	15,3	15,2	1,8	1,7
Faktoring Şirketleri	2,9	4,1	5,3	6,3	7,4	7,9	8,7	1,0	0,9
Tüketici Fin. Şirketleri	0,8	1,5	2,5	3,4	3,9	4,3	4,4	0,5	0,5
Sigorta Şirketleri	7,6	9,8	14,4	17,4	20,5	22,7	23,5	2,7	2,5
Emeklilik Şirketleri	3,3	4,2	5,7	7,2	9,9	11,0	10,3	1,2	1,1
Menk. Kıym. Aracı Kur.	1,3	1,0	2,6	2,7	3,9	3,9	4,0	0,5	0,4
Menk. Kıy. Yat. Ortaklıkl.	0,2	0,3	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	0,1	0,1
Menk. Kıym. Yat. Fonları	19,9	24,4	29,4	22,0	26,4	26,6	24,4	2,8	2,9
Gayrmnk. Yat. Ortaklıkları	1,2	1,4	2,2	2,5	3,9	3,8	4,0	0,5	0,4
TCMB	76,5	74,7	90,1	104,4	106,6	114,5	109,8	12,7	12,5
Toplam	370,4	437,7	560,0	668,6	768,6	844,6	861,8	100,0	91,9

Tablo 2: Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü, Kaynak: BDDK

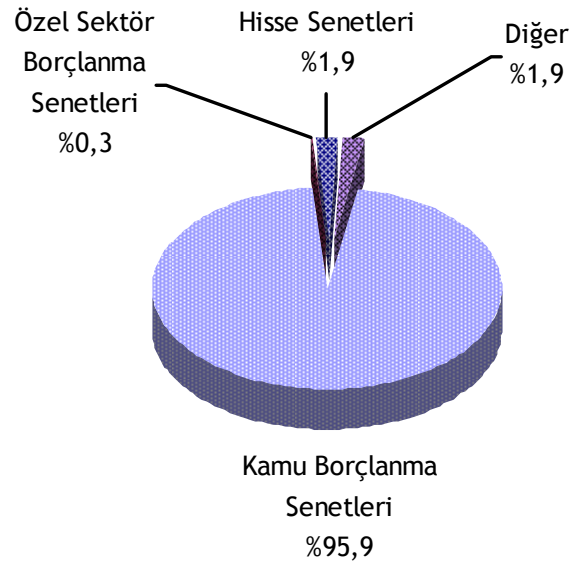
2000 - 2008 yılları arasında Türkiye’de sigorta şirketleri ortalama %37 büyümüş olup Eylül ayı itibariyle yaklaşık 25 milyar YTL’lik büyüklüğe ulaşmıştır.

Grafik 6: Sigorta Şirketleri Konsolide Bilanço (mn TL), Kaynak: tsrsb.org.tr

Türkiye’de 2008 yılı Ekim ayı itibariyle üretilen toplam prim hacmi yaklaşık 9,7 milyar YTL iken kişi başı üretilen prim 135 YTL’dir. Üretilen toplam primin GSYH’ya oranı ise %4,43 olarak gerçekleşmiştir.

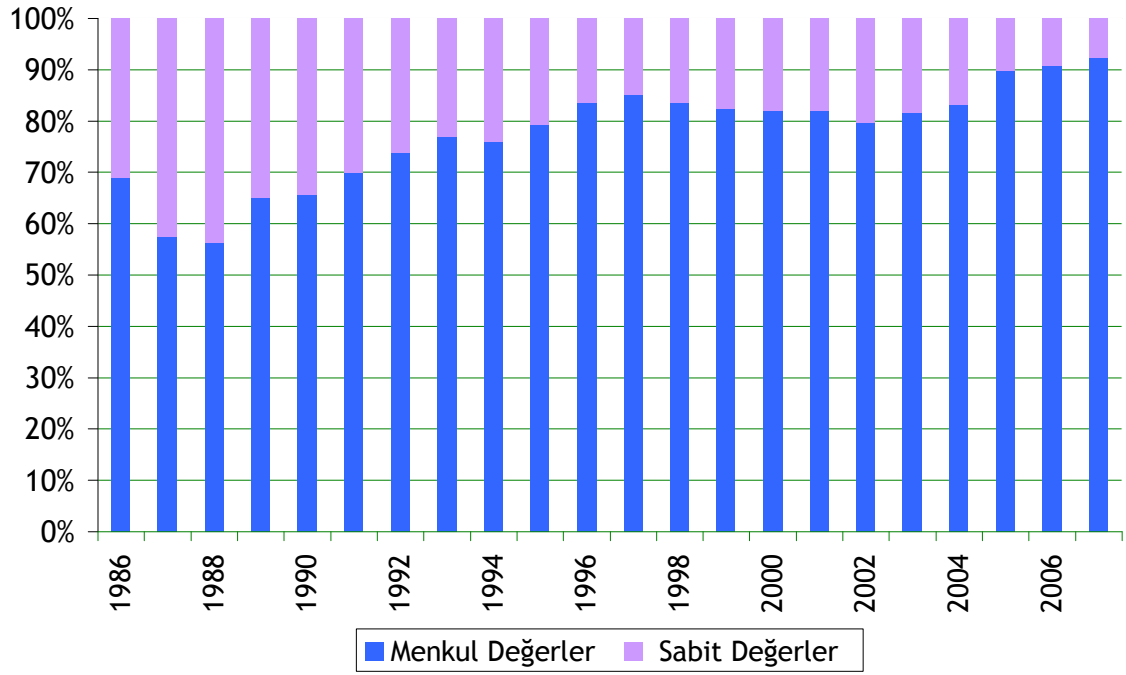
2007 yılı verilerine göre Türkiye’deki sigorta şirketlerinin yatırımlarının %96’sı kamu borçlanma senetlerinden oluşurken sadece %2’si (129.8 milyon YTL) hisse senetlerinden oluşmuştur.

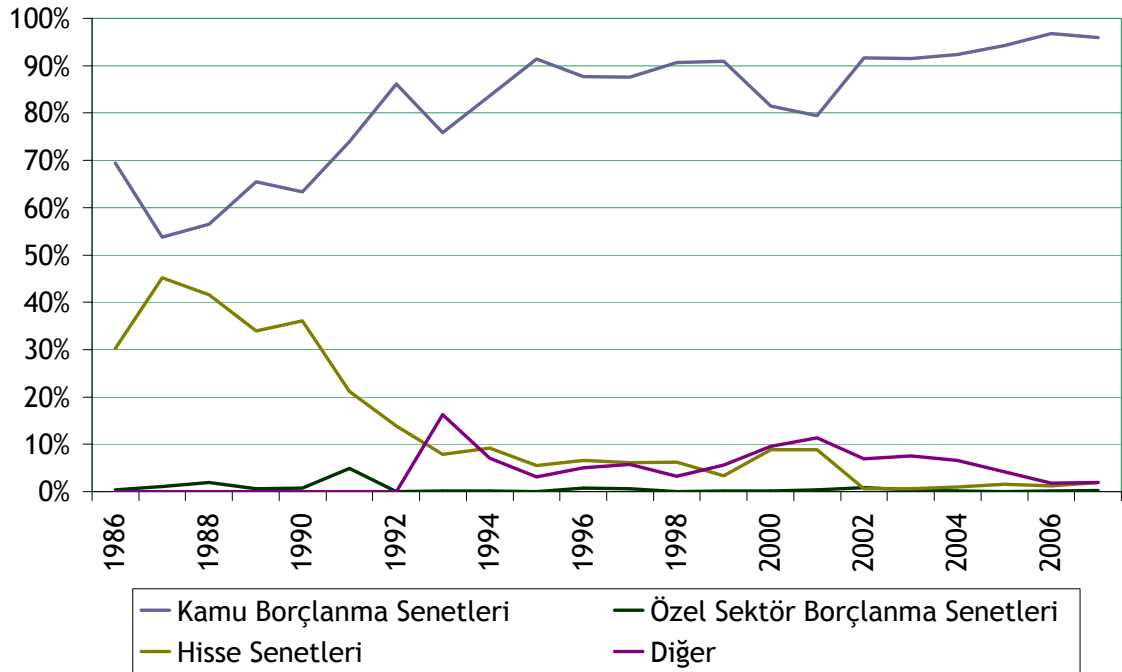
Grafik 7: Sigorta Sektörü Yatırım Portföyü - YTL (2007), Kaynak: hazine.gov.tr

Ayrıca gelişen mali piyasalara paralel olarak yıllar itibariyle sigorta şirketlerinin sabit yatırımlarının azaldığı, karşılığında menkul kıymet yatırımlarının arttığı ve 2007 sonu itibariyle yatırımlarının %92’sinin menkul kıymet yatırımlarından oluştuğu görülmektedir.

Dikkat çeken diğer bir konu da hisse senedi yatırımlarının toplam menkul kıymet yatırımları içindeki payının yıllar itibariyle düşüş seyretmesidir. Sigorta şirketleri 1987 yılında menkul kıymet yatırımlarının %45’ini hisse senetleri piyasasında değerlendirirken bu oran 2007 yılında %2’ye düşmüştür. Bu trende paralel olarak kamu borçlanma senetlerinin yatırımlar içindeki oranı artmış göstermiştir.

Grafik 8: Sigorta Sektörü Yatırım Dağılımı, Kaynak:hazine.gov.tr

Grafik 9: Sigorta Sektörü Yatırımları, Kaynak: hazine.gov.tr

SONUÇ

Sigorta şirketleri mali sistemden sigorta primi adı altında fon toplayarak karşılığında sağladığı sigortacılık hizmeti ile sistem üzerindeki riski azaltırken, oyuncuların etkili şekilde çalışabilmesini sağlamaktadır. Ayrıca topladığı fonları yine sistem üzerinden fon ihtiyacı olan oyunculara plase ederek bu sefer de yaptığı yatırımlarla fon arz eden tarafta yer almaktadır.

2007 yılı verilerine göre dünyada üretilen toplam sigorta primi 4,06 trilyon USD, kişi başı prim üretimi 607,7 USD ve üretilen primin GSYH'ya oranı %7,5 olarak gerçekleşmiştir. Örnek olarak ABD'de sigorta sektörünün finansal yatırımları yaklaşık 5 trilyon USD'yi bulmakla birlikte hayat sigortacılığı sınıfının yatırımlarının daha agresif yatırımlar olduğu, diğer taraftan hayat dışı sigortacılığın ise daha kaliteli ve garantili enstrümanlara yatırım yaptığı görülmüştür.

2008 yılı Haziran ayı itibariyle Türkiye'de finans sektörünün toplam varlıkları 861,8 milyar YTL'ye ulaşmıştır. Sigorta şirketlerinin aktif büyüklüğü Türkiye mali sisteminin %2,7'sini oluşturmakta olup GSYH'ya oranı %2,5 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı Ekim ayı itibariyle üretilen toplam prim hacmi yaklaşık 9,7 milyar YTL iken kişi başı üretilen prim 135 YTL'dir. Üretilen toplam primin GSYH'ya oranı ise %4,43 olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılı verilerine göre Türkiye'deki sigorta şirketlerinin yatırımlarının %96'sı kamu borçlanma senetlerinden oluşurken sadece %2'si (129.8 milyon YTL) hisse senetlerinden oluşmuştur. 1987 yılında menkul kıymet yatırımlarının %45'ini hisse senetleri piyasasında değerlendirirken bu oranın 2007 yılında %2'ye düştüğü görülmüştür.

KAYNAKÇA

- 1- Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği: tsrsb.org.tr
- 2- Ömer Kara ve Ruhsar Alataş. Seminar Paper for the Course of Strategic Games for Managers: Moral Hazard Situations in Insurance. 2007
- 3- Hall Varian. Intermediate Microeconomics: A Modern Approach. 1987
- 4- J. Von Neumann and O. Morgenstern. Theory of Games and Economic Behavior. 1953
- 5- Prof.Dr. Haydar Kazgan. Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi. 1999
- 6- T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı: hazine.gov.tr
- 7- Insurance Information Institute: iii.org
- 8- Swiss Reinsurance Company: swissre.com
- 9- National Association of Insurance Commissioners: naic.org
- 10-Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu: bddk.org.tr
- 11-OECD. Insurance Statistics Yearbook: 1997-2006. 2008

İÇERİK

ÖZET	1
GİRİŞ.....	2
SİGORTANIN TANIMI	2
TEORİK YAKLAŞIM.....	4
SİGORTACILIĞIN TARİHİ.....	5
TÜRKİYE’DE SİGORTACILIĞIN TARİHİ.....	8
MALİ SİSTEMDE SİGORTACILIĞIN YERİ.....	11
DÜNYA UYGULAMASI	11
TÜRKİYE UYGULAMASI	15
SONUÇ.....	18
KAYNAKÇA	19
İÇERİK	20